

Η ΛΗΛΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΣ

*Αθανάσιος Παπαγεωργίου
Βυζαντινολόγος*

Η Καταστροφή της Πολιτιστικής Κληρονομιάς μας στο κατεχόμενο από τα Τουρκικά στρατεύματα τμήμα της Κύπρου είναι λίγο ή πολύ γνωστή. Εκείνο που δεν είναι γνωστό και δεν έχει γίνει κατανοητό είναι το μέγεθος της καταστροφής. Ιδιαίτερα καταστροφική είναι η μανία των Τούρκων κατά παντός που είναι χριστιανικό. Βεβαίως και η τυμβωρυχία ακμάζει ασύδοτα στο καθεστώς Ντενκτάς και τα ερείπια των Αρχαίων Πόλεων έχουν αφεθεί στο έλεος των στοιχείων της φύσεως και καταστρέφονται συνεχώς από “έλλειψη στοιχειώδους, έστω, φροντίδας”. Με την εξαίρεση ελάχιστων (Άγιος Συνέσιος Ριζοκαρπάσου, Αγίας Τριάδος, Αγίας Τριάδος Γιαλούσας, Αποστόλου Βαρνάβα στην ομώνυμη Μονή, Παναγίας Τρικώμου, Αγίου Μάμα Μόρφου) όλες οι άλλες ορθόδοξες εκκλησίες έχουν λεηλατηθεί. Δυο, εκείνες του Αγίου Ιωάννου στην Αμμόχωστο και του Αρχαγγέλου στην Κερύνεια έχουν μετατραπεί σε Μουσεία εικόνων. Σε Μουσείο εικόνων έχουν μετατρέψει και την εκκλησία του Αποστόλου Βαρνάβα.

Οι εκατοντάδες άλλες εκκλησίες μας έχουν λεηλατηθεί συστηματικά και έχουν βεβηλωθεί. Αφαιρέθηκαν τα ξυλόγλυπτα εικονοστάσια, αφαιρέθηκαν οι εικόνες δήμενες για να προστατευθούν. Τα ξυλόγλυπτα εικονοστά-

σια μεταφέρθηκαν σε αποθήκες στη Λευκωσία οι οποίες δυστυχώς κάηκαν. Άραγε πούλησαν τα πιο σημαντικά και έκαψαν τα υπόλοιπα για να καλυφθεί το ξεπούλημα σημαντικών εικονοστασίων μας στο εξωτερικό; Αλλά και οι εικόνες που περισυνελέγησαν από τις εκκλησίες των κατεχομένων πόλεων και χωριών μας δεν είχαν καλύτερη τύχη. Μεταφέρθηκαν και αποθηκεύθηκαν σε αίθουσες, της βόρειας πτέρυγος του κάστρου της Κερύνειας. Απ’ εκεί μεταφέρθηκαν από τον περιβόητο Τούρκο αρχαιολόγο Aydin Dikmen στο εξωτερικό, με τη συνεργασία του Διευθυντή της “Αρχαιολογικής Υπηρεσίας” του ψευδοκράτους του Denktash. Μερικά κιβώτια με εικόνες κατασχέθηκαν στο αεροδρόμιο της Άγκυρας και επιστράφηκαν στο ψευδοκράτος. Στην παρωδία δίκης που ακολούθησε απεκαλύφθη η συνεργασία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του ψευδοκράτους με τον Aydin Dikmen. Κανένας δεν καταδικάστηκε.

Όσες από τις εικόνες που είχαν επιστραφεί είχαν εμπορική αξία (ήσαν παλαιές και σε καλή σχετικά κατάσταση) επανεξήχθησαν στο εξωτερικό σιγά σιγά και πουλήθηκαν από τον Aydin Dikmen και τους συνεργάτες του. Στο κάστρο της Κερύνειας έμειναν οι νεότερες εικόνες. Δυστυχώς οι πιο σημαντικές εικόνες που έχουν

εξαχθεί πουλήθηκαν είτε σε ιδιωτικές συλλογές ή και σε Μουσεία από τον Aydin Dikmen και τους συνεργάτες του, δυστυχώς ανάμεσά τους και Έλληνες. Οι εικόνες αυτές θα παραμείνουν κρυμμένες για κάποιο χρονικό διάστημα- ήδη έχει περάσει το χρονικό διάστημα των 10 ή 20 χρόνων μετά το οποίο παραγράφεται το αδίκημα της κλοπής σύμφωνα με τις Νομοθεσίες των διαφόρων ευρωπαϊκών κρατών - και θα παρουσιασθούν αργότερα χωρίς ο νόμιμος ιδιοκτήτης τους, δηλαδή η εκκλησία της Κύπρου να μπορεί να τις διεκδικήσει.

Η λεηλασία και η καταστροφή δυστυχώς επεκτάθηκε και στις τοιχογραφίες και τα εντοιχία ψηφιδωτά κατάστρεψαν τελείως το ψηφιδωτό της αψίδας της εκκλησίας της Παναγίας Κυράς κοντά στο τουρκικό χωριό Λειβάδια της Καρπασίας που εχρονολογείτο στα τέλη του 6ου αιώνα. Αφαίρεσαν με βάρβαρο τρόπο τα ψηφιδωτά από την αψίδα της Εκκλησίας της Παναγίας της Κανακαριάς. Μοίρασαν το Χριστό που καθόταν στα γόνατα της Θεοτόκου, αφαίρεσαν ή κατάστρεψαν το κάτω τμήμα του στήθους και τα φτερά του Αρχαγγέλου που εικονίζετο στα δεξιά της ένθρονης, Θεοτόκου, κατέστρεψαν τον λυρόσχημο θρόνο και τα δύο μισοκαταστρεμμένα ψηφιδωτά των Αποστόλων Παύλου και Φιλίππου και τα πλατύφυλλα φυτά και το χρυσό βάθος και αφαίρεσαν τα άλλα ψηφιδωτά. Το άνω μέρος του Χριστού, το

κεφάλι του Αρχαγγέλου και τα μετάλλια με τις μορφές των Αποστόλων Ματθαίου και Ιακώβου πούλησε ο Aydin Dikmen σε έμπορο τέχνης της Ινδιανάπολης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ύστερα από δίκες που κράτησαν δύο χρόνια τα ψηφιδωτά επιστράφηκαν στην Κύπρο και σήμερα βρίσκονται στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ στη Λευκωσία. Προηγουμένως είχαν επιστραφεί στην Κύπρο δυο άλλα μετάλλια, αρκετά φθαρμένα, με τις μορφές των Αποστόλων Λουκά και Βαρθολομαίου. Τα ψηφιδωτά αυτά επιστράφηκαν στην Κύπρο ύστερα από αξίωση του έμπορου τέχνης του Λονδίνου Γιάννη Πετσόπουλου, που είχε μεσολαβήσει στην πώληση των τοιχογραφιών του τρούλου (Χριστός Παντοκράτορας, Δέηση και Αγγελοι) και της αψίδας (Θεοτόκος όρθια δεόμενη με το Χριστό σε μετάλλιο, μπροστά στο στήθος της, μεταξύ των Αρχαγγέλων Μιχαήλ και Γαβριήλ) της εκκλησίας του Αγίου Θεωνιανού, κοντά στη Λύση, από τον Aydin Dekmen στο Ίδρυμα De Menil στο Huston του Texas. Το ίδρυμα De Menil αγόρασε τις τοιχογραφίες ύστερα από συμφωνία με την κυπριακή κυβέρνηση και την εκκλησία της Κύπρου με τον όρο να εκθέσει τις τοιχογραφίες στο Μουσείο του Ιδρύματος στο Huston για είκοσι χρόνια (1955) και ύστερα να τις επιστρέψει στην Κύπρο. Ένα άλλο ψηφιδωτό μετάλλιο με τη μορφή του

Αποστόλου Θαδδαίου από την αψίδα της Κανακαριάς αποκτήθηκε το 1997. Το 1997 βρέθηκε στην κατοχή του Aydın Dikmen στο Μόναχο και κατασχέθηκε από την Αστυνομία μαζί με άλλες τοιχογραφίες και εκείνες, το μετάλλιο με την μορφή του Αποστόλου Θωμά. Δεν έχουν εντοπισθεί ακόμη τα μετάλλια με τις μορφές των Αποστόλων Ανδρέα και Μάρκου.

Η συστηματική καταστροφή και η αφαίρεση των τοιχογραφιών από εκκλησίες συνεχίζεται αδιάκοπα. Οι Τούρκοι αφαίρεσαν και πούλησαν τοιχογραφίες από πολλές εκκλησίες μεταξύ των οποίων Αγίου Φίλωνος των Αγριδίων (12ος αιώνας), στ' ανατολικά του Ριζοκαρπάσου, Αγίου Φωτίου στ' ανατολικά της Γιαλούσας (15ος αιώνας), της Αγίας Μαρίνας στην τοποθεσία Πύργος (12ος αιώνας), της Γιαλούσας, της Παναγίας στην τοποθεσία Αγκάρι του Αγ. Ανδρονίκου Καρπασίας, της Αχειροποίητου στη Λάμπουσα (12ος αιώνας) του Αγίου Γεωργίου (15ος-18ος αιώνας) στο Καπούτι, της Παναγίας (15ος-16ος) της Κατωκοπιάς, κατάστρεψαν τοιχογραφίες στην εκκλησία του Αρχαγγέλου στην Κώμη του Γιαλού, τον Άγιο Ιωάννη στο Φλαμούδι. Κατεδάφισαν τις εκκλησίες του Αγίου Γεωργίου Ρηγάτη (Ορειάτη) του 10ου και 19ου αιώνα, του Σωτήρος στη Λουρουτζίνα (14ος αιώνας), της Παναγίας της Αυγασίδας (15ος αιώνας) και άλλες νεότερων χρόνων. Πολλές εκκλησίες

έγιναν τζαμιά, άλλες αθλητικές λέσχες, καφενεία, εστιατόρια νυκτερινά κέντρα, μάντρες προβάτων, στρατιωτικές αποθήκες και αχυρώνες και δυστυχώς και αποχωρητήρια. Σε καμιά άλλη περίοδο της ιστορίας της η Κύπρος δεν έχει υποστεί τόση συστηματική λεηλασία και καταστροφή της πολιτιστικής, ιδιαίτερα της θρησκευτικής, χριστιανικής της κληρονομιάς.

Δυστυχώς την ολοκληρωτική αυτή καταστροφή δεν την έχουμε συνειδητοποιήσει και δεν την έχουμε προβάλει συστηματικά και όσον έπρεπε στο εξωτερικό, ακόμη και το εσωτερικό. Ούτε η Εκκλησία, ούτε η Κυβέρνηση της Δημοκρατίας έχουν προσπαθήσει να αφυπνίσουν τη διεθνή συνείδηση. Ούτε η Εκκλησία ούτε η Πολιτεία φρόντισαν να εκδώσουν μια Μαύρη Βίβλο για την καταστροφή της Πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Είναι φανερό ότι δεν έχουμε συνειδητοποιήσει το μέγεθος της καταστροφής ούτε εμείς οι ίδιοι. Και αφού εμείς δεν το συνειδητοποιούμε, πώς είναι δυνατό να το συνειδητοποιήσουν οι ξένοι; Εάν νομίζουμε ότι το χρέος μας εξαντλείται με τις σποραδικές μας ευκαιριακές διαμαρτυρίες στην Ουνέσκο και σ' ορισμένους Διεθνείς Οργανισμούς, τότε ευσυνείδητα η ασυνείδητα συμβάλλουμε και εμείς στην καταστροφή της Πολιτιστικής μας κληρονομιάς.